

## İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ BEKLENMEYEN GELİŞME: 23 AĞUSTOS 1939 TARİHLİ ALMAN RUS PAKTI

Ali Servet ÖNCÜ\*  
Oğuzhan EKİNCİ\*\*

### ÖZET

Almanya ve Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından bir hafta önce saldırmazlık paktı imzalayarak bütün dünyayı şaşırtmışlardı. Çünkü kimse ideolojik olarak farklı ve birbirlerini düşman kabul eden iki devletin yan yana gelebileceğine ihtimal vermiyordu. Fakat Avrupa'da gelişen siyasi olaylar ve büyük devletlerin tutumları iki ülkeyi bir ittifaka zorlamıştı. Almanya başlatacağı savaşın ilk yıllarında Sovyetler ile savaşmak istemiyor, Avrupa devletlerini saf dışı bıraktıktan sonra bu ülkeye saldırmayı düşünüyordu. Yine Almanya savaşın ilk yıllarında ihtiyaç duyacağı hammaddeleri Sovyetlerden karşılayabilirdi. Böyle bir savaş Sovyetlerin de işine gelmiyordu. Bu devlet de Almanya ile savaşmaya hazır değildi. Eksiklerini tamamlayıp hazır hale gelmesi bir iki yılı alabilirdi. Yine pakt ile Sovyetler ele geçirmeği düşündüğü Polonya'nın doğu kısımları, Almanya'nın ilgilenmediği Baltık bölgesi ve Doğu Avrupa'nın bazı bölgelerini savaşmadan ve yıpranmadan alabilirdi.

**Anahtar Kelimeler:** Almanya, Sovyet Rusya, Saldırmazlık, Moskova Paktı, İkinci Dünya Savaşı

### AN UNEXPECTED DEVELOPMENT BEFORE WORLD WAR II: THE SOVIET GERMAN NON-AGGRESSION PACT OF 23 AUGUST 1939

### ABSTRACT

Germany and the Soviet Union surprised the whole world by signing a non-aggression pact a week before the start of World War II because no one anticipated that Germany and the Soviet Union differing in ideology and seeing each other as enemies would come shoulder to shoulder in such a period when

---

\* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, [aliservetoncu@atauni.edu.tr](mailto:aliservetoncu@atauni.edu.tr)

\*\* Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, [oguzekinci8@gmail.com](mailto:oguzekinci8@gmail.com)

Germany maintained her revisionist policies at full tilt. However, the attitudes of large states and political events occurring in Europe pushed the two countries to form an alliance. Germany did not want to fight against the Soviet Union in the early years of the Great War that she would start, but she was thinking of attacking the Soviet Union after she would eliminate European states. Moreover, the Soviet Union would be able to provide Germany with the raw material that she would seriously need in the early years of the war. Such a war also did not suit the books of the Soviet Union. As of 1939, the Soviet Union was not ready for a war with Germany. It would take one to two years for the Soviets to restock and become ready for the Great War. With this pact, Soviet Russia would be able to conquer, without a fight and tear, the eastern part of Poland which Soviet Russia intended to seize for a long time, the Baltic region in which Germany was not interested, and some parts of Eastern Europe.

**Key Words:** Germany, Soviet Russia, Non-Aggression, Moscow Pact, World War II

### GİRİŞ:

*“Tarihi olaylar yalnızca gerçekleştikleri zaman ve mekânın bütün bağlamı içinde anlaşılabilirler. Ancak tarihçi olayların başlangıcının izini sürmeye başladığında bu uyarılar neredeyse her zaman unutulur. Burnuna gelen yenilik kokusuyla tarihçi geçmişe dalar, olayları kendi bağlamlarından uzaklaştırır, çoğu zaman kendi içinde öylesine eksiksiz ve ikna edici bir yorum sunar ki tarihçinin profesyonel meslektaşları bile kendi ilkelerini unutacak ve tarihçinin olayları sınıflandırmasıyla tarihin yaşayan gerçekliğini karıştıracak kadar büyülenirler. Bu konuyla ilgili mükemmel bir örneği 24 Ağustos 1939 tarihli Alman Rus Saldırmazlık Paktı’nın tarih yazımı sunar.”<sup>36</sup>*

1939 Alman Sovyet Saldırmazlık Paktı İkinci Dünya Savaşı’nın hemen başında imzalanmış ve sonrasındaki olayları büyük ölçüde etkilemiştir. Makalede, İkinci Dünya Savaşı’nda önemli bir dönüm noktası kabul edilen 1939 yılındaki diplomasi trafiği, faşist Almanya ile komünist Sovyet Rusya’nın neden bir saldırmazlık paktı imzalamaya ihtiyaç duydukları ve imzalanan bu paktın dünya kamuoyundaki ve tarihsel süreçteki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılacak ve tartışılacaktır.

1914 öncesi devletlerarası ilişkilerde savaş, hukuki bir kavram olarak algılanmakta ve milletler hukukunda önemli bir yer işgal etmekteydi. 1899 ve

---

<sup>36</sup> Donald Cameron Watt, *The Initiation of the Negotiations Leading to the Nazi- Soviet Pact: A Historical Problem, in: Essays in Honour of E.H.Carr*, (edit: Chimen Abramsky), London, 1974, s. 152.

1907 yıllarında yapılan Haag Konferanslarında da savaş yasaklanmaktan çok, savaşın hukuki boyutları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşının yıkıcı etkisinden dolayı savaş kavramı milletler hukukundan çıkarılmak istenmiştir (Hofer, 1984: I). 1919 yılında kurulan Milletler Cemiyeti'nin tüzüğü saldırgan bir devlete karşı ortak yaptırımları öngörmüş, 1928 yılında imzalanan Briand- Kellog Paktında savunmaya yönelik olmayan her türlü savaş tamamen yasak ilan edilmiş ve itibarsızlaştırılmıştı (Sander, 2008: 38; Dilek, 2013: 150). Fakat Adolf Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte Avrupa'da bir süreden beri devam etmekte olan barış havası yerini büyük bir gerginliğe bırakmıştı. Hitler, iktidara geldikten bir kaç gün sonra, 2 Şubat 1933 tarihinde, üst düzey generalleri ile yaptığı bir toplantıda Kavgam adlı kitabında ortaya koyduğu Lebensraum Kuramının (yeni bir yaşam alanı) hamasi ve ideolojik bir söylev olmadığı, bunun dış politikadaki en önemli hedefleri arasında olduğunu vurgulamıştır (Hofer, 1984: VI). Almanya, Hitler yönetiminin kararı ile 19 Ekim 1933 tarihli resmi bir bildiri ile Milletler Cemiyeti'nden çıkmıştır. Hitler, almış olduğu kararın halkın iradesinin tecellisi olduğunu göstermek için 12 Kasım 1933 tarihinde genel seçimleri Almanya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılması kararıyla ilgili referandum ile birlikte yapmış, resmi rakamlara göre halkın % 95'i Almanya'nın cemiyetten ayrılması için "Evet" oyu kullanmıştır.<sup>37</sup> Ancak Almanya'nın Milletler Cemiyeti'nden ayrılmış olması yukarıda bahsi geçen oluşumlardaki savaşı itibarsızlaştırma maddelerinin geçerliliğinde hukuki olarak bir değişiklik meydana getirmemiştir (Haffner, 1981: 97; Akşam, 21 Ekim 1933:1).

Hitler, devlet içindeki ve halk tabanındaki konumu güçlendirdikten sonra uzun vadedeki savaş planlarını hayata geçirmek için hemen hazırlıklara başlamıştır. 1936 yılının Ekim ayında askeri yetkililere yazdığı gizli bir muhtıradaki ordunun dört yıl içerisinde askeri harekâta ve ekonominin de savaşa hazır olması gerektiğini belirtmiş, alınacak tüm tedbirlerin, Almanya'nın sanki şu an bir savaş tehdidiyle karşı karşıyaymış gibi eksiksiz olmasını istemiştir. (Hofer, 1993: 84). Bir yıl sonra, 1937 yılının Kasım ayında, üst düzey askeri yetkililere bir konuşma yapan Hitler, Orta Avrupa'daki statükoyu ancak kuvvet kullanarak değiştirebileceğini söylemişti (Bussmann, 1973: 229). Görüldüğü gibi Hitler, yaptığı görüşmelerde sıklıkla savaş haline vurgu yapıyor ve tüm birimlerin olağanüstü bir ciddiyetle hareket etmelerini dikte ediyordu. 23 Mayıs 1939'da, üst düzey askeri yetkililerine, bundan

<sup>37</sup> <http://www.dhm.de/lemo/html/nazi/aussenpolitik/voelkerbund/>

sonraki toprak kazanımlarının kansız elde edilemeyeceğini anlatırken,<sup>38</sup> Polonya'nın yakın tarihte işgal edileceğine işaret ediyordu (Hofer, 1993: 193).

### 1939 Öncesi Almanya- Sovyet Rusya İlişkileri:

Almanya ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler 1920'lerde imzalanan Rapallo (1922)<sup>39</sup> ve Berlin Antlaşmaları (1926)<sup>40</sup> dolayısıyla dostça bir seyir izliyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa devletleri tarafından dışlanan her iki devlet bu antlaşmalarla müttefik olmasalar bile aralarındaki sorunları büyük oranda çözmüşlerdi. Ancak Hitler'in yönetimi ele geçirmesi ile birlikte bu ilişkiler bozulmaya başladı. Siyasal düşünceler yelpazesinin zıt uçlarına konuşlanmış bu iki devlet arasındaki ilişkiler, özellikle ideolojik sebeplerden ötürü zamanla düşmanca bir hal aldı. Nasyonal Sosyalist rejim, Sovyetler hakkında "Yahudi Bolşevizmi" propagandası yaparken, Sovyetler de Hitler ve rejimi için, "saldırgan faşist" tanımlamasında bulunuyordu (Wolton, 2000: 90).

<sup>38</sup> Aynı Hitler 29 Nisan 1945 gecesi saat 4:00'te kaleme aldığı vasiyetnamesinde İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını istemediğini, savaşı isteyenlerin ve kışkırtanların ya köken itibariyle Yahudi olan ya da Yahudi çıkarları için çalışan uluslararası devlet adamları olduğunu, kendisinin silahlanmanın kısıtlanması ve sınırlandırılması için bir çok teklifte bulunduğunu ve bu savaşın kendisine mal edileceğini ancak gerçeklerin sonraki kuşaklardan ilelebet saklanamayacağını yazmıştır. Bkz. Werner Maser, *Hitlers Briefe und Notizen. Sein Weltbild in handschriftlichen Dokumente*, Graz, 2002, s.355, Vasiyetnamenin orijinal metni için internet erişimi: <http://www.ns-archiv.de/personen/hitler/testament/politisches-testament.php>

<sup>39</sup> 16 Nisan 1922 yılında Weimar Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasında Cenova Konferansı devam ederken diplomatik ilişkileri yeniden canlandırmak amacıyla imzalanmıştır. Antlaşma ismini imzaladığı yerden, İtalya'nın Rapallo şehrinde, almaktadır. Almalar bu antlaşmayı daha çok askeri ve iktisadi motivasyonlar sebebiyle ve izolasyondan kurtulmak için imzalamışlardır. Antlaşmaya göre her iki devlet karşılıklı olarak savaş tazminatı talebinde bulunmayacaklarını garanti etmişlerdir. Böylece Almanlar, Versay Antlaşması'na göre yükümlü oldukları savaş tazminatları konusunda Fransa-İngiltere-Sovyetler blokunu parçalamayı amaçlamış, Sovyet Rusya ise devrim sonrası kendisine uygulanan izolasyonu yıkmayı ve Almanya'nın da anti-Sovyet blokta yer almasını önlemek istemiştir. bkz. Peter Krüger, *Die Aussenpolitik der Republik von Weimar*, Darmstadt, 1985. Orijinal belgeler ve açıklayıcı bilgi için bkz. [http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_ru&dokument=0020\\_ber&st=RAPALLO%20VERTRAG&l=de](http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0020_ber&st=RAPALLO%20VERTRAG&l=de)

<sup>40</sup> 24 Nisan 1926 yılında Alman Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann ile Sovyet Büyük Elçisi Nikolaj Krestinskij'in Berlin'de imzaladıkları saldırmazlık antlaşmasıdır. Antlaşma önemini, Locarno Antlaşması'na karşılık olarak imzalanmasından almaktadır. Sovyetler bu antlaşmayı kendisine cephe alan "emperyallere" karşı Almanya'yı yanına çekmek, izolasyondan kurtulmak ve Rapallo Antlaşması'nı sağlamlaştırmak için imzalamıştır. Bkz. Günter Rosenfeld, *Sowjetunion und Deutschland 1922-1933*, Berlin, 1984. Orijinal belgeler ve açıklayıcı bilgi için bkz. [http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_ru&dokument=0020\\_ber&object=pdf&st=BERLIN%20VERTRAG&l=de](http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_ru&dokument=0020_ber&object=pdf&st=BERLIN%20VERTRAG&l=de)

Bu ideolojik farklılık sebebiyle batılı devletler, Sovyetler Birliği'nin de, Hitler'e karşı oluşmaya başlayan blokta yer alması için diplomatik girişimlerde bulunuyorlardı. ABD, Hitler'in her geçen gün oluşturduğu tehdit sebebiyle 1933 yılında Sovyetler Birliğini tanımış ve bu devlet bir yıl sonra Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmişti. İngiltere, Fransa ve İtalya, Alman revizyonizmine karşı 1935 yılı Nisan ayında Stresa Antlaşmalarını imzalamışlar, 1935 yılı Mayıs ayında Sovyet Rusya ile Fransa arasında da bir ittifak antlaşması imzalanmıştı. Bu ittifaka göre taraflardan biri kendi kışkırtması olmaksızın bir Avrupa Devleti'nin saldırısına uğrarsa (burada Almanya kastediliyor) diğer tarafın bütün gücüyle saldırıya uğrayana yardım etmesi kararlaştırılmıştır. Bundan bir süre sonra Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ile de bir ittifak antlaşması imzalamış, fakat burada Sovyet Rusya'nın Çekoslovakya'ya yardımı, Fransa'nın da yardıma gelme şartına bağlanmıştır. Sovyetler bu şartı Çekoslovakya'ya yapılacak bir Alman saldırısında bu devlete karşı tek başına mücadele etmemek için koymuştur (Sander, 2008: 47-48).

Almanya'ya karşı bu ittifakların içinde yer alan Sovyetler Birliği, Almanya'nın 12 Mart 1938 tarihinde Avusturya'yı ilhak etmesine diğer büyük Avrupa Devletleri gibi etkili bir tepki gösterememiştir. Sovyetler olayı sadece yakından takip etmiş ve sıradaki hedefin Çekoslovakya olacağı öngörüsüyle İngiltere ve Fransa'ya başvurup, 1935 tarihli Fransız Sovyet İttifakının Milletler Cemiyeti çerçevesinde işletilmesini teklif etmiş fakat İngiliz ve Fransız hükümetlerinden olumlu bir yanıt alamamıştır (Armaoğlu, 1996: 280).

### **Savaşa Giden Avrupa: 1939 Yılı**

İkinci Dünya Savaşının sebeplerini araştırmaya yönelen her tarihçi, savaşın çıkmasındaki en önemli olayların 1939 yılında cereyan ettiği gerçeği ile karşılaşacaktır. 1939 yılında İngiltere Başbakanı Chamberlain, hem Almanya'ya karşı bir süredir izlediği yatıştırma siyasetine devam ediyor hem de cereyan eden olaylar karşısında, çatışma konusu olan sorunları görüşmek ve Avrupa düzenini dengelemek (peaceful change) amacıyla Almanya ile doğrudan görüşme imkânı arıyordu. Chamberlain, böylece Hitler'in Çekoslovakya meselesinde diğer Avrupa devletlerini devre dışı bırakarak tek taraflı askeri bir müdahalede bulunmasının da önüne geçileceğini düşünmüştü (Recker, 2010: 22).

Münih Konferansı<sup>41</sup> ile sonuçlanan bu girişim sayesinde İkinci Dünya Savaşı ilk etapta önlenmiş oldu. Ancak Hitler, bu konferansın sonrasında imzalanan sözleşme ile dezavantajlı duruma düşmüştü, çünkü yaklaşık üç milyon Alman'ın yaşadığı Çekoslovakya'ya bağlı Südet bölgesi ile ilgili sadece Almanya değil İngiltere, Fransa ve İtalya da büyük devletler olarak karar verme hakkına sahip olmuşlar ve Çekoslovakya'nın garantörlüğünü üstlenmişlerdi (*Akşam*, 30 Eylül 1938: 10). Bu durum Hitler'i memnun etmemiş olacak ki sözleşme imzalandıktan dört hafta sonra geriye kalan Çekoslovakya topraklarının ve Danzing bölgesinin ilhak edilmesi emrini vermiştir (Recker, 2010: 23). Münih Antlaşması ve Çekoslovakya Devlet Başkanı Eduard Beneş'in sürgün edilmesinden sonra onun yerine seçilen Emil Hacha, 14 Mart 1939 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Slovak Meclisi ile ilgili durumu görüşmek ve Alman yönetimi ile bir mutabakata varmak için Dışişleri Bakanı ile birlikte Berlin'e gelmiştir. Berlin görüşmelerinde durumun ülkesi için vahim olduğunu gören Hacha'ya Alman tarafı, ya bir gün sonra vuku bulacak olan Alman ilhakını onaylamasını ya da Almanların silah zoruyla bu ilhakı gerçekleştireceklerini bildirmiştir. Bu iki seçenek arasında kalan Hacha, silahsız çözümü tercih ederek Çek devletinin kaderini Almanya'ya bırakmıştır (Recker, 2010: 24).

Almanya, Ekim 1938'den beri Danzing bölgesinin Almanya'ya bağlanması, Versay Antlaşması uyarınca Polonya'ya bırakılan Doğu Prusya ile Almanya arasındaki Danzing Koridoru (Polnischer Korridor) denilen bölgede taşıt ve demir yollarının yapılması, iki devlet arasındaki sınırlar ve bu bölgedeki Alman azınlıkları ilgilendiren birçok konuda Polonya'ya baskı yapmaktaydı (Zarusky, 2009: 106). Hatta Almanlar, Polonya'ya, talep ettikleri bazı icraatları Almanya ile birlikte gerçekleştirebilecekleri bir anti Sovyet işbirliği teklifinde dahi bulunmuşlardı. İki büyük güç arasında sıkışmış olan Polonya, bunların herhangi biriyle kuracağı ittifakın diğerini öfkeliendireceğinden çekinmiş ve uluslararası destek için İngiltere ile olan ilişkilerini artırmıştır (Hofer, 1984: 47). Münih Konferansı ile yumuşayan ortam 15 Mart 1939 yılında Alman birliklerinin Çekoslovakya'ya girmesi ve 23 Mart 1939'da Litvanya'ya ait Neman bölgesini (Memelland) ilhak etmesiyle birlikte tekrar gerginleşmiş, Almanların Münih Antlaşması'na sadık kalmadıkları ve taahhüt ettikleri gibi yayılmacı politikalarına son vermedikleri belli olmuştur. Alman tarihine '*Griff nach Prag*' olarak geçen bu ilhak, İngiltere

---

<sup>41</sup> Südet bölgesi krizi yüzünden 29 Eylül 1938'de toplanan Münih Konferansı sonrasında 30 Eylül gecesi İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında imzalanan ve Çekoslovakya'nın Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesini öngören antlaşmadır. Bkz. Jürgen Zarusky, Martin Zückert, *Das Münchener Abkommen von 1938 in europäischer Perspektive: Eine Gemeinschaftspublikation des Instituts für Zeitgeschichte München- Berlin und des Collegium Carolinum*, München, 2013.

ve Fransa başta olmak üzere tüm dünya devletlerine, Hitler'in altında kendi imzasının bulunduğu antlaşmalara dahi sadık kalmadığını göstermiştir (Schmidt, 2002: 302). Bu işgal ile birlikte Avrupa'daki barış ortamının son bulunduğu ve uluslararası alandaki manevra alanının daraldığı tescillenmiştir. Avrupalılar Hitler'in attığı bu adımlardan o kadar dehşete kapılmışlardı ki İtalyan Dışişleri Bakanı Galeazzo Ciano 12 Ağustos 1939 tarihinde günlüğüne "Almanlar yıkımın cinleri tarafından büyülenmiş gibiler" diye yazmıştır (Ciano, 1946: 123). Bu gelişmelerin ardından Batılı devletler Hitler'e karşı çeşitli ittifaklar kurmuş ve Almanya'nın tehdidi altındaki devletlerle, bunların bağımsızlıkları ile ilgili hususlarda, garantörlük antlaşmaları imzalamışlardır. Bu çerçevede 31 Mart'ta Polonya ile 13 Nisan'da Romanya ve Yunanistan ve 12 Mayıs'ta Türkiye ile (Dayanışma Beyanı) garantörlük antlaşmaları imzalanmıştır.

1939 yılının başlarında Avrupa, Stalin'in deyimiyle üç oyunculu bir poker masası gibiydi. Bu oyunda herkes bir başkasını devre dışı bırakmak için diğer oyuncuyu ikna etmeye ve üçüncü tarafı yanına çekmeye çalışıyordu. Üç oyuncu, Nazi Almanya'sının faşistleri, Chamberlain İngiltere'sinin ve onunla birlikte hareket eden Daladier Fransa'sının kapitalistleri ve Bolşeviklerdi. Stalin başından itibaren Nazi Almanya'sının Sovyetler için bir tehlike olduğunun farkında olmakla birlikte diğer batı demokrasilerinin de en az Almanya kadar tehlikeli olduğu görüşündeydi. Çekoslovakya'nın parçalanmasına yol açan Münih Antlaşması Stalin'i, batının Hitler'i durdurma noktasında ciddi olmadığına ikna etmişti. Hatta Stalin, batının Hitler'i Sovyet Rusya'yı yok etmek için serbest bırakmak istediğini bile düşünüyordu. Son gelişen olaylar ve özellikle Münih Konferansı ve sonrasında imzalanan Münih Antlaşması Sovyet Dışişleri Bakanı Litvinov'un kolektif güvenlik görüşünün iflas etmesine yol açmıştı. (Montefiore, 2013: 287-292). Stalin, 10 Mart 1939'da yaptığı konuşmada, yaşanan bu gelişmelerden sonra Sovyetlerin Batılı devletler için, ateşteki kestaneleri çıkarmayacağını, bundan sonra çok dikkatli olacaklarını, diğer devletlerle (kastedilen Almanyadır) de barışçıl ve ticari amaçlar için görüşmelere devam edeceklerini, birilerinin çıkarlarına (kastedilen İngiltere'dir) hizmet edecek diye Rusya'nın bir savaş alanına dönüşmesine müsaade etmeyeceklerini ifade etmiştir (*Soviet Documents on Foreign Policy*, 1978: 322). Bu açıklama aslında Almanya'ya verilen üstü kapalı bir mesajdı ve Almanya da kendisi ile işbirliği yapmaya hazır olan herkesle anlaşmaya hazırdı. 10 Mart'taki konuşmasında batılıları bir Alman-Sovyet çatışması çıkarmakla suçlayan Stalin, Mayıs ayı başında Yahudi asıllı Dışişleri Bakanı Litvinov'un yerine Molotov'u göreve getirerek Almanya'ya bir olumlu mesaj daha vermiştir. Bu gelişmeler ışığında Berlin ve Moskova siyasetlerini yeniden dizayn etmeye başlamışlardır (Sander, 2008: 65).

Münih Konferansı'ndan sonra Batılı devletlerin Almanya'ya karşı izledikleri yumuşak tavrı temelinden değiştiren gelişme, 16 Mart 1939 tarihinde Almanya'nın, Macaristan'ın, Karpat-Ukrayna bölgesini ilhak etmesini kabul etmesi olmuştur. Çekoslovakya'nın doğu ucu olan bu bölge Ukrayna'ya çevrilmiş bir namlu gibiydi ve eğer Almanya önce Sovyetlere saldırırsa stratejik olarak önemli olan bu bölgeyi ele geçirmesi gerekiyordu. Ama burasının Almanya tarafından Macaristan'a bırakılması Hitler'in Sovyetler Birliği ile uğraşmayacağını ve büyük bir olasılıkla batıya doğru harekete geçeceğini gösteriyordu. Bu gelişmeden sonra şimdiye kadar Almanya'ya karşı yatıştırma politikası uygulayan İngiltere Başbakanı Chamberlain, bu politikasını terk etmiş ve 17 Mart'ta Yunanistan, Yugoslavya, Fransa, Türkiye, Polonya ve Sovyetler Birliğine Almanya'nın Romanya'ya karşı yönelttiği tehdide karşı tutumlarının ne olacağını sormuştur. Bu devletlerin ortak bir politika etrafında birleşebileceklerini düşünen İngiltere, bahsi geçen devletlerin kendi problemlerini özel bir sorun olarak ortaya koyup, ulusal endişelerini ön planda tutmalarıyla yanıldığını görmüştür. Sovyetler Birliği ise İngiltere, Fransa, Polonya, Romanya ve Türkiye'nin de katıldığı bir konferansın toplanmasını ve Almanya'ya karşı ortak bir tutum alınmasını istemiştir. Bu teklif, Doğu Avrupa ülkelerinin var oluşlarına yönelik başlıca tehdit olarak Almanya'yı görmeleri ve Sovyetlerin ülkelerinin savunmasına katılması prensibini kabul etmeleri anlamına geliyordu. Fakat teklif İngiltere ve adı geçen ülkelere kabul edilmemiştir. Bu olumsuz tepki Moskova'nın Almanya ile görüşmelere başlaması için bir bahane olmuştur (Kissinger 2000: 311; Sander, 2008: 65).

İngiltere 20 Mart tarihinde yeni bir adım atarak İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya ve Polonya tarafından bir niyet deklârasyonunun yayınlanmasını ve herhangi bir Avrupa devletinin bağımsızlığının tehdit edilmesi durumunda ortak hareket etmeyi amaçlayan bir dayanışma önermiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndaki Üçlü İttifak'ın yeniden canlandırılması anlamına gelen bu teşebbüs de başarılı olamamıştır (Kissinger, 2000: 311-312). Polonya, Sovyetler ile ortak hareket etme fikrine karşı çıkararak İngiltere'yi kendisi ile Sovyetler Birliği arasında bir tercih yapmak zorunda bırakmıştır. İngiltere, Polonya'ya güvence verse, Sovyetler ortak savunma organizasyonuna katılmayacaktı. Diğer taraftan İngiltere, Polonya'yı geri plana itip Sovyetler ile anlaşma yoluna gitse Moskova, Polonyalılara yardım etmenin karşılığı olarak sınırlarını batıya, Curzon Hattına, doğru genişletmek isteyecekti. Sovyetler Birliğine fazla güvenmeyen İngiltere, Polonya'dan yana tavır alarak Polonya meselesini büyük oranda Sovyetleri dışlayarak çözüme yolunu tercih etmiştir (Kissinger, 2000: 312). Bundan sonra başta İngiltere olmak üzere batılı devletler olası bir Alman Sovyet anlaşmasının önüne geçmek için tekrar harekete geçmişlerdir. İngiltere ve Fransa 9 Ağustos 1939'da Moskova'ya,

işbirliği önermek için konunun önemine yakışmayacak derecede alt düzeyde bir heyeti göndermişlerdir. Stalin, gelen heyetin yapılacak görüşmelerin ağırlığına uygun kişilerden oluşmadığını, bu kişilerin bir ittifak yapmak için yetkisiz olduklarını söylemiş, İngiltere ve Fransa'yı poker oynamakla suçlamıştır.<sup>42</sup> Stalin'in bu tavrına rağmen Molotov'un direktmesi sonucu 12 Ağustos'ta başlayan görüşmelerden tarafların talepleri arasındaki büyük farklılık sebebiyle olumlu bir sonuç alınamamıştır.<sup>43</sup> Bu arada Polonya'yı işgale karar vermiş olan Almanya, bunu ancak Sovyetler Birliği ile anlaşarak her iki tarafın da mutabık olduğu bir şekilde gerçekleştirmenin kaçınılmaz olduğunu anlamış ve Sovyetler ile görüşmelere başlamanın yollarını aramıştır.

Aslında Stalin de ülkesinin bir an önce net bir siyaset belirlemesinden yanaydı ve şimdilik tercihi Almanya ile birlikte hareket etmektir. Stalin Hitler'in Avusturya'yı ilhaki ve Çekoslovakya'nın önce nüfusunun büyük çoğunluğu Alman olan Südet bölgesini daha sonra da tümünü işgali karşısında büyük bir şok yaşamıştı. Bu süreçte Çekoslovakya'ya askeri destek sağlayan tek ülke olan Sovyetler, Fransız işbirliğini sağlamada ve askeri birliklerinin Polonya ve Romanya topraklarından transit geçişi için izin almada başarısız olmuştu. Gelişen olaylar Almanya'nın yeniden silahlanmasına ve yayılmasına Batılı devletlerin engellemesi olmaksızın izin verileceğini göstermişti. Sovyetler için durumu daha da kötüleştiren diğer bir gelişme de Uzakdoğu'da yaşanmış, Rus ve Japon birlikleri 1938 ve 1939'da Mançurya ve Moğolistan sınırlarında birkaç kez çatışmaya girmişlerdi. Bu çatışmalardan dolayı Stalin askeri birliklerinin bir kısmını Uzak Doğu'ya göndermişti ve Avrupa'daki sorunların bir an önce çözülmesi gerekiyordu (Lee, 2002: 258-259). Molotov, Ağustos ayında bir yandan İngiliz-Fransız heyetiyle temaslarda bulunurken, diğer yandan, 15 Ağustos'tan itibaren de, Almanya Elçisi Graf von Schulenberg kanalıyla Almanya ile görüşmelere başlamıştı. Ancak Sovyetler ile Almanya arasında Nisan ayında başlayan yumuşamaya rağmen iki taraf da olağanüstü temkinliydi. Her iki devlet de görüşmelerin başında bir diğerinin kendisinden habersizce Batılı devletlerle anlaşacağından korkuyordu. Sovyetlerin batılı devletlerin göndermiş olduğu heyetle yaptığı görüşmelerin çıkmaza girmesine ve İngilizlerin kararsız tutumlarına karşılık Almanların Sovyetler Birliği'nin Baltık devletleriyle ilişkilerinde kendisini rahat bırakacağı teminatı, Alman-Sovyet yakınlaşmasını kolaylaştırdı (Hart, 2000: 22). Moskova ile Berlin arasında yapılan diplomatik yazışmalarda her iki taraf da kendi talep ve çekincelerini deklare ediyor ve bir antlaşmadan yana olduklarına dair

<sup>42</sup> Gelen heyetteki en yetkili kişi İngiltereyi temsilen Amiral Sir Reginald ve Fransayı temsilen General Joseph Doumec'tir.

<sup>43</sup> Görüşmelerde Sovyetlere sınırları konusunda bir güvence verilmediği gibi, Baltık bölgesinde de Sovyetler bir hareket özgürlüğü tanınmamıştı. Bkz. Montefiore, *Stalin: Kızıl Çar'ın Sarayı*, s. 292-294.

iradelerini ortaya koyuyorlardı. 19 Ağustos tarihinde İngiliz ve Fransız hükümetlerinin ittifak kurmak için Sovyetler Birliği ile yaptıkları girişimlerin, Polonya'nın karşı çıkması sebebiyle, saktı olduğunu bildirmeleriyle Molotov, Alman Büyükelçisi Graf von Schulenberg'i çağırarak, bir süredir yapılan yazışmalar ışığında hazırladığı Saldırmazlık Pakt'ının taslağını kendisine iletmiştir. Hitler, 20 Ağustos'ta Stalin'e bir telgraf çekmiş ve iletilmiş olan Pakt'ın taslağını kabul ettiğini bildirmiştir (Schultze-Rhonhof, 2006: 464-469).

Antlaşmanın imzalanması için Halk Komiserleri Kurulu'nda konuşan Stalin, savaşın ya da barışın eşğine gelindiğini ifade etmiş, bu paktı imzalamadıkları takdirde Almanya'nın Polonya'yı işgal etmekten vazgeçip batılı devletlerle anlaşma yoluna gideceğini söylemiştir. Paktı imzaladıkları takdirde ise Almanya'nın Polonya'yı işgal ve İngiltere ve Fransa'nın da buna müdahale edeceğini, Almanya ile Anglo-Fransız ittifakı arasındaki bir savaşın Sovyetlerin çıkarlarına hizmet edeceğini, bunun için Almanya ile bu paktın imzalanması gerektiğini bildirmiş ve Avrupa'daki savaş için yeşil ışık yakmıştır.<sup>44</sup> Stalin, 21 Ağustos'ta Hitler'e bir telgraf göndererek, kendisine gelen telgraf için teşekkür etmiş ve paktın imzalanması için Alman Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop'u Moskova'ya davet etmiştir (Schultze-Rhonhof, 2006: 470).

### **Alman- Sovyet Saldırmazlık Paktı**

Almanya ile Sovyetler Birliği arasında barışı güçlendirmek adına 23 Ağustos 1939 gecesini imzalanan Saldırmazlık Pakt'ında iki devlet arasında Nisan 1926'da imzalanan Nötralizasyon Antlaşmasının esaslarından hareket edilmiştir ve paktın içeriği şu şekildedir:

Birinci maddede antlaşmayı yapan her iki tarafın, birbirlerine karşı, gerek tek başına gerekse de başka güçlerle birlikte, hiç bir kuvvet kullanımında bulunmayacakları kararlaştırılmıştır. Yine taraflar birbirlerine karşı düşmanca tutumda olmayacaklarını ve askeri saldırılarda bulunmayacaklarını taahhüt etmişlerdir.

İkinci maddede antlaşmayı yapan taraflardan birinin, üçüncü bir güç tarafından askeri bir saldırıya uğraması durumunda, antlaşmayı imzalayan diğer tarafın hiç bir şekilde bu üçüncü güce destek vermeyeceği kararlaştırılmıştır.

Üçüncü maddede antlaşmayı imzalayan tarafların yönetimlerinin, gelecekte birbirlerine karşı duyarlı bir dayanışma içerisinde olmaları, ortak

---

<sup>44</sup> Orijinal belge için Bkz. Michael Freund, Geschichte des Zweiten Weltkrieges in Dokumenten. Bd. III, Nr. 55, s. 159-160.

çkarlarını ilgilendiren meselelerde birbirlerini bilgilendirmeleri kararlaştırılmıştır.

Dördüncü maddede antlaşmayı imzalayan tarafların, dolaylı ya da dolaysız olarak diğer tarafa yönelik herhangi bir güç ittifakında yer almayacağı belirtilmiştir.

Beşinci maddede antlaşmayı imzalayan taraflar arasında, herhangi bir hususta, ihtilaf ve ilişkilerde kötüye gidiş olursa, bu ihtilaf ve kötüye gidişin her iki tarafın da dostane fikir alış-verişleri ya da gerekirse uzlaştırma komisyonlarının oluşturulması yoluyla giderileceği yazılmıştır.

Altıncı maddede mevcut antlaşmanın süre itibarıyla on yıllığına imzalanmış olduğu ve taraflardan birisi bu sürenin bitiminden bir yıl öncesine kadar antlaşmayı iptal etmediği takdirde, antlaşmanın süresinin kapsamının kendiliğinden bir beş yıl daha geçerli olacağı ifade edilmiştir.

Yedinci maddede mevcut antlaşmanın mümkün olduğunca kısa bir süre içerisinde onaylanması ve onay belgelerinin Berlin'de değiş tokuş yapılması ve antlaşmanın imzalanması ile birlikte yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır.

Antlaşmanın bu açık maddeleri kamuoyuna ilan edilmişti, fakat anlaşmada bu maddelerden daha önemli olan ve dünyaya duyurulmayan gizli maddeler de vardı. Bu gizli maddelerde Polonya, Baltık bölgesi ve Güneydoğu Avrupa'daki Alman ve Sovyet etki alanları belirleniyordu. Antlaşmanın gizli ek protokolünde taraflar Doğu Avrupa'daki çıkar alanlarının sınırları konusunu görüşmüşler ve Baltık Ülkelerine (Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya) ait olan bölgelerdeki olası teritoryal-politik bir yeniden şekillenme durumunda Litvanya'nın kuzey sınırlarının Almanya'nın ve SSCB'nin çıkar alanlarının sınırları sayılması kararlaştırılmış, bu doğrultuda Litvanya'nın Vilnius bölgesindeki çıkarları kabul edilmiştir. Polonya devletine ait olan bölgelerdeki olası bir teritoryal-politik yeniden şekillenme durumunda Almanya'nın ve Rusya'nın çıkar alanlarının sınırlarının takriben Narev, Vistül ve San nehirleri hattı olacağı, her iki tarafça bağımsız bir Polon devletinin varlığının arzu edilmesi hususu ve bu devletin sınırlarının nasıl olacağı sorusunun da ancak devam eden siyasal gelişmeler sayesinde nihai olarak aydınlığa kavuşturulması ve her durumda, iki yönetimin de bu sorunu uzlaşma yoluyla çözmeleri gerektiği kararlaştırılmıştır. Güneydoğu Avrupa'ya ilişkin ise Sovyet tarafı Besarabya ile ilgili menfaatlerini vurgulamıştır. Alman tarafı bu bölgelere siyasal olarak tamamen ilgisiz olduğunu açıklamış, gizli protokolün her iki tarafça gizli tutulacağı kesin olarak karara bağlanmıştır.<sup>45</sup>

<sup>45</sup> Belgenin orijinali için Bkz. *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bilaterale Verträge des Deutschen Reichs, Sowjetunion, Nr. 54*, Hans-Adolf Jacobsen, *Der Weg zur Teilung der Welt, Koblenz/Bonn 1979*, s. 26 f <http://www.ns-archiv.de/krieg/sowjetunion/vertrag/nichtangriffspakt.php>,

Saldırmazlık Paktı'nın imzalandıktan sonra tartışma yaratan önemli bir sonucu pakttaki gizli maddelerin varlığı olmuştur. Pakt'ın yukarıda belirtilen gizli maddeleri ilk kez bunların 1948 yılında Amerika'daki St. Louis Dispatch Gazetesi'nde yayımlanmasıyla gündeme gelmiş ve dünya kamuoyunda büyük bir öfkeye sebep olmuştur. Ancak Sovyetler Birliği bu haberin gerçek olmadığını iddia etmiştir. Sovyetler Birliği paktın gizli maddelerinin inkârını bir devlet politikası olarak sürdürmüştür, öyle ki Molotov'un güvenilir bir adamı olan ve 1957- 1985 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olan Andrei Andrejewitsch Gromyko son nefesine kadar bu gizli protokollerin varlığını inkâr etmiştir (Gromyko, 1989: 64). Sovyetler Birliği'nin kendisini İkinci Dünya Savaşı'ndaki yıkımın müsebbibi olarak gösteren bu gizli maddelerin varlığını kabul etmesi Mihail Gorbaçov zamanında olmuştur. Rusya'da ulusal bir gazetede paktın orijinal nüshalarının kopyaları yayımlandıktan sonra Gorbaçov, 24 Aralık 1989 tarihinde gizli maddelerin varlığını kabul ederek Sovyetlerin paktı baskı altında imzaladığını söylemiş ve göstermelik de olsa devleti adına özür dilemiştir (*Süddeutsche Zeitung*" 17 Mayıs 2010).<sup>46</sup>

### **Saldırmazlık Paktı İle İlgili Değerlendirmeler**

Antlaşmanın imzalanmasından sonra SSCB Dışişleri Halk Komiserliği ve Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Molotov, SSCB Yüksek Sovyet'inin dördüncü özel oturumunda bir konuşma yapmış ve üyelere saldırmazlık paktı ile ilgili bilgiler vermiştir. Molotov'un yaptığı açıklamalar Sovyetlerin şimdiye kadar faşist ve saldırgan diye suçladığı Almanya ile neden böyle bir ilişki içerisine girdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Molotov, konuşmasının başında uluslararası durumun iyi yönde gelişme göstermediğini, hatta daha da gerginleştiğini söylemiştir. Buna son vermek için çeşitli hükümetler tarafından atılan adımların yetersiz ve başarısız olduğunu vurgulayan Molotov, Almanya ile imzaladıkları paktın böyle gergin bir ortamda iki devlet arasındaki savaş tehlikesini ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. İngiltere ve Fransa ile yapılan müzakerelere de değinen Molotov, karşılıklı yardım paktı oluşturulması amacıyla yapılan müzakerelerin Nisan 1939'da başladığını ve İngiliz Hükümetinin ilk önerilerinin, kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Molotov, İngiltere'nin müzakereler için yerine getirilmesi gereken temel koşulları göz ardı ettiğini ve karşılıklılık ve yükümlülüklerin eşitliliği ilkesini yok saydığını iddia etmiştir (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact, By V.*

---

[http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_de&dokument=0025\\_pak&object=facsimile&pimage=2&v=100&nav=&l=de](http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0025_pak&object=facsimile&pimage=2&v=100&nav=&l=de)

<sup>46</sup> <http://www.sueddeutsche.de/politik/jahre-hitler-stalin-pakt-eine-schmerzhafter-wunde-1.169255>

M. Molotov, 1939: 1). Buna rağmen kendilerinin görüşmeleri terk etmediğini ve karşı öneriler sunduğunu söyleyen Dışişleri Bakanı, İngiltere ve Fransa'nın çok yakın bir zamana kadar devam ettirdikleri Sovyetlere karşı dostça olmayan tutumdan, yükümlülüklerin eşitliği şartına dayanan ve ciddi müzakereler yapmaya giden ani bir politika değişikliğini kolayca benimseyemeyeceklerini önceden tahmin ettiklerini söylemiştir. Bu devletlerle müzakerelerin dört ay sürdüğünü belirten Molotov, bu görüşmelerin İngiltere ve Fransa'ya Sovyetler Birliği'nin uluslararası ilişkilerde ciddi anlamda dikkate alınması gereken bir güç olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. Molotov, bu üç devlet tarafından ortak güvence altına alınacak Polonya'nın, SSCB'nin askeri yardımını kabul etmemesinin görüşmeleri zorlaştırdığını ve İngiltere'nin Polonya'nın itirazlarını yumuşatmak yerine, bu devleti kızdırttığını söylemiştir (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact*, 1939: 2). Molotov, İngiltere ve Fransa'nın saldırı durumunda SSCB'nin Polonya'ya askeri yardım sağlamasını istediklerini ancak aynı zamanda SSCB'nin askeri yardımını tereddütsüz reddederek Polonya'yı sahneye çıkardıklarını hatırlatmıştır. Bu noktada İngiltere ve Fransa'yı eleştiren Molotov, bu ülkeleri bir yandan müzakerelerin önemini ve durumun vahametini vurgulamakla, diğer yandan da müzakereler için yeterli yetkiyle donatılmamış, ikincil öneme sahip kişileri görevlendirerek, işi aşırı şekilde ağırdan almak ve tümüyle ikiyüzlü bir tavır sergilemekle suçlamıştır (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact*, 1939: 3). Sovyet Alman Saldırmazlık Paktı'nın Fransa ve İngiltere ile yapılan müzakerelerin çıkmaza girmesinden sonra imzalandığını söyleyen Molotov, üç devlet arasında karşılıklı yardım paktının imzalanmasının beklenmesinin boş bir hayal olduğunu ifade etmiştir (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact*, 1939: 4-5). Molotov, Nasyonal Sosyalistlerin iktidarı ile birlikte Almanya ve Sovyetler arasındaki politik ilişkilerin gerginleştiğini fakat görüş ve politik sistemlerin farklılığına rağmen, Almanya ile ekonomik ve politik ilişkileri sürdürmek için çaba gösterdiklerini ve Almanya'nın da SSCB ile ilişkilerini geliştirmek için dış politikasını değiştirmek istediğini hatırlatarak bir araya gelmek için gereken temelin hazırlandığını söylemiştir. Ayrıca Stalin'in dış siyasetinin diğer tüm ülkelerle ekonomik ilişkileri güçlendirme, barış politikasını sürdürme ve savaş çıkartkanları tarafından çatışmalara çekilmesine izin vermeme ve bu konuda ihtiyatlı olma temeline dayandığını belirten Molotov, bunlardan politik sonuçlar çıkardıklarını söyleyerek paktı neden imzaladıklarına açıklık getirmiştir. (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact*, 1939: 5-6). Molotov, insanların SSCB'nin faşist bir ülkeyle politik ilişkileri ilerletmeye nasıl razı olabildiğini sorguladıklarını, ancak bunun, SSCB'nin diğer bir ülkenin iç rejimine yönelik tutumuyla ilgili bir mesele olmadığını, iki devlet arasındaki dış ilişkiler

meselesi olduğunu ifade etmiştir. Sovyetlerin diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ve kendi iç işlerine karışılmasına da izin vermeme prensibini benimsediğini vurgulayan Molotov, paktı eleştirenlerin, Stalin'in açık ve kesin olarak ifade ettiği Sovyet dış politikasının bu önemli ilkesini unuttuklarını söylemiştir (*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact*, 1939: 6-8).

Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop da basına verdiği beyanatta imzalanan paktın iki ülkenin birbirlerine şüpheyle baktıkları bir dönemden sonra dostluğa karar vermiş olduklarının göstergesi olduğunu, bu yakınlaşma ile birlikte iki ülkenin içine alınmak istedikleri çemberden kurtulduklarını söylemiştir. Ribbentrop bir soru üzerine de paktın Sovyet Japon ilişkilerini de olumlu etkileyeceğini ifade etmiştir (*Akşam*, 25 Ağustos 1939: 8). NSDAP'nin haber organı gibi çalışan Der Völkische Beobachter Gazetesi de, imzalanan paktı ulusal kamuoyuna büyük bir başarı olarak sunmuş ve doğal yollardan sınırları ayrılmamış iki devletin aralarında iyi ilişkiler kurmasının siyasetin temel ilkelerinden olduğunu, ihtiyaçlara yönelik ve akıl temeli üzerine inşa edilmiş bir dış politika anlayışının nasyonal sosyalizmin karakteristik yapısında var olduğunu vurgulamıştır. Bu gibi durumları hem imzalanan bu antlaşmada hem de diğer saldırmazlık antlaşmalarında görmek mümkündür diye yazan gazete, Almanya'nın Rusya'dan (İngiltere'nin aksine) başkalarının çıkarları için kendini riske atmasını istemediğini yazmıştır. (*Der Völkische Beobachter*, 24 Ağustos 1939: 1)<sup>47</sup>

İki devletin imzaladıkları Saldırmazlık Paktı, İngiltere ve Fransa tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Bu tepki Hitlerin, Chamberlain'nin danışmanı Horace Wilson aracılığı ile Temmuz ayında başlattığı İngiliz Alman paktına ilişkin müzakerelerde İngilizlerin Polonya'yı savunmak için riske girmek istemedikleri şeklindeki düşüncesinin de yanlış olduğunu göstermiştir (Hart, 2000: 22). Almanya'nın Sovyetlerle imzaladığı bu paktan sonra Polonya'ya saldıracağını ve Polonya'nın Almanya ve Sovyet Rusya tarafından bölüşüleceğini anlayan İngiltere, son bir hamle ile bunun önüne geçmek istemiştir. İngiltere'nin Berlin Büyükelçisi Henderson, Salzburg'a gidip Hitler'le görüşmüş ve İngiltere Hükümeti'nin 31 Mart 1939 tarihinde Polonya'ya verdiği güvencenin arkasında olduğunu söyleyerek Polonya'ya bir saldırı olması durumunda İngiltere'nin böyle bir oldubittiği kabul etmeyeceği ve duruma müdahale edeceği mesajını vermiştir (*Akşam*, 24 Ağustos 1939: 4). 24 Ağustos tarihinde toplanan Avam Kamarası'nda konuşan

---

<sup>47</sup> <http://www.germanvictims.com/2013/05/15/poland-started-planned-ww-ii/>, Ayrıca bkz. *Türkische Post*, 24 Ağustos 1939, [http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/dfg-viewer/?set\[mets\]=http%3A%2F%2Fzefys.staatsbibliothek-berlin.de%2Ffoai%2F%3Ftx\\_zefysoai\\_pi1%255Bidentifizier%255D%3D635ece8c-17d3-43f9-9976-0f86c338add0](http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/dfg-viewer/?set[mets]=http%3A%2F%2Fzefys.staatsbibliothek-berlin.de%2Ffoai%2F%3Ftx_zefysoai_pi1%255Bidentifizier%255D%3D635ece8c-17d3-43f9-9976-0f86c338add0)

Başbakan Chamberlain ise Almanya ile Polonya arasında var olan Danzig Koridor'u meselesinin diplomasi ile çözülebilecekken Alman Hükümeti ve basınının meseleyi bir anda alevlendirip diplomasiyi tıkadıklarını söylemiştir. Tüm bu olaylara karşı Polonya Hükümeti'nin itidalli davranıp sessizliğini koruduğunu belirten Chamberlain, Sovyet Alman Saldırmazlık Paktı'nın kendileri için sürpriz bir hamle olduğunu itiraf etmiş, Sovyetlerin kendileriyle görüşürken neden Almanya ile böyle bir anlaşma imzaladığını anlayamadıklarını, barış için hâlâ bir umudun olduğunu ifade etmiştir. İngiltere Başbakanı her şeye rağmen Polonya'ya verdikleri garantinin arkasında olduklarını söyleyip, meclisten savunma önlemleri almak için izin istemiştir (*Akşam*, 25 Ağustos 1939: 1,4). İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Halifax da konu ile ilgili benzer mesajlar vermiş, İngiltere'nin Polonya'ya verdiği garantinin Sovyetler ile yapılan müzakerelerden ayrı bir şekilde ele alınması gerektiğini söyleyip Sovyetleri bu konuda meseleyi çıkmaza sokmakla suçlamıştır. Lord Halifax konuşmasında ABD Başkanı Roosevelt, Belçika Kralı ve Papa tarafından yapılan barış çağrılarında kulak verilmesini istemiş ve İngiltere'nin Avrupa sınırlarının zorbalıkla değiştirilmesine izin vermeyeceğini ifade etmiştir (*Akşam*, 25 Ağustos 1939: 4). Fransa Başbakanı Daladier ise Alman Rus Saldırmazlık Paktı'nı Sovyetlerin kendi siyaseti ve doktrinini inkâr olarak tanımlamış ve paktın karanlık şartlar altında imzalanmış olduğunu ve Almanya'nın Polonya'ya saldırı ihtimalini kuvvetlendirdiğini söylemiştir (*Akşam*, 26 Ağustos 1939: 1,7). Alman Rus Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasından bir gün sonra İngiltere ve Polonya, bu devletlerden birine yapılacak bir saldırıda karşılıklı yardımı ve birbirlerinden başka bir devletle antlaşma yapmama esası üzerinden bir antlaşma imzalamışlardır (*Akşam*, 25 Ağustos 1939: 5).

Almanya ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan Saldırmazlık Paktı'na en fazla tepki gösteren ülkelerden birisi de Japonya olmuştur. Japonya'nın 1931 yılında Mançurya'yı işgal etmesi ve 1937 tarihinde Çin'e savaş açması Pasifikteki sorunların dünya gündemine gelmesine neden olmuş, Japon Çin anlaşmazlığı Milletler Cemiyeti'nde ele alınmasına rağmen Japonya'ya bir yaptırım uygulanamamıştı. Japonya'nın Pasifikteki bu revizyonist politikaları en fazla Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliğini rahatsız ediyordu. ABD, Japonya'ya karşı Çin'i desteklerken, Sovyetler Birliği de Çin komünistlerine destek veriyordu. Dolayısıyla Japonya, Uzakdoğu'da bu iki devlet tarafından baskı altına alınmıştı. Bu yüzden statükoya karşı olan devletler yani Almanya ve Japonya ortak tehlike olarak gördükleri Sovyetler Birliği'ne karşı 25 Kasım 1936 tarihinde Antikomintern Paktı imzalamışlardı (Uçarol, 2010: 647-648). Bu pakta 5 Kasım 1937 yılında İtalya da katılmış böylece 1936 tarihinde oluşan Berlin- Roma Mihverinden sonra Berlin-Roma-Tokyo Mihveri kurulmuştu. (Uçarol, 2010: 648). Almanya'nın Japonya ile olan

bu yakın ilişkilerine rağmen Sovyetlerle bir Saldırmazlık Paktı imzalaması Japonya'yı oldukça rahatsız etmiştir. Japon Hükümeti, Saldırmazlık Paktını Antikomintern'in dördüncü maddesine aykırı olduğu ve Alman Japon ilişkilerine zarar vereceği gerekçesiyle Alman Hükümeti nezdinde protesto etmiştir (Akşam, 26 Ağustos 1939: 2).

### **Paktın Doğurduğu Sonuçlar**

Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı için yaptığı iki büyük stratejik hamleden birisi İtalya ile 22 Mayıs 1939 tarihinde imzaladığı Çelik Pakt<sup>48</sup> ve Sovyetler ile imzaladığı bu Saldırmazlık Paktıdır. Bu pakt ile Hitler Almanya'sı kendini ekonomik ve stratejik olarak Sovyetlere karşı güvence altına almıştır (Kroener, Müller, vd, 1988: 362). Böylece Almanya, Polonya'nın işgaline<sup>49</sup> giden süreçte gerekli çevresel koşulları olgunlaştırmış ve nihayetinde 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya işgal edilmiştir (Hofer, 1984: 11). Almanya'nın 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırmasıyla birlikte de İkinci Dünya Savaşı başlamıştır (Gorning, 1990: 24). Pakt sebebiyle Sovyetlerin kendisine savaş açmayacağından emin olan Almanya, cephe sayısının çoğalmasını önleyerek savaşa avantajlı başlamış ve askeri kuvvetlerinin çoğunu batı Avrupa cephesinde konuşlandırmıştır. Bu durum Hitler'in meşhur yıldırım savaşı (Blitzkrieg) taktiğini uygulayarak Avrupa kıtasında hızlı bir şekilde yayılmasını kolaylaştırmıştır (Slutsch, 2009: 95). Doğu cephesini güvenceye alan Alman orduları 1941 yılının yazına kadar Polonya, Danimarka, Norveç, Lüksemburg, Belçika, Hollanda, Fransa, Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etmiştir (Hass,1990: 82). Almanlar, Sovyetlerle 19 Ağustos 1939 tarihinde imzaladıkları ekonomik anlaşma ve kredi sözleşmesiyle (Wirtschafts- und Kreditabkommens) ve akabinde imzaladıkları bu Saldırmazlık Pakt'ın da olumlu etkisiyle stratejik olarak kendileri için hayati önem teşkil eden hammadde sevkiyatını da garanti altına almışlardır. Ekonomiden sorumlu

---

<sup>48</sup> Çelik Paktı bir askeri ittifak antlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre Almanya ve İtalya olası bir savaş durumunda birbirlerine sınırsız ve koşulsuz yardım taahhüdünde bulunmuşlar, askeri ve ekonomik alanda sıkı bir işbirliği yapmak hususunda anlaşmışlardır. İki devlet birbirlerinin onayı olmadan barış antlaşmaları imzalamayacaklarını kabul etmişlerdir. Bkz: *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bilaterale Völkerrechtliche Verträge des Deutschen Reiches, ITA Nr. 66* Orjinali için bkz. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes. Berlin 2006. İnternet erişim [http://www.1000dokumente.de/index.html?l=de&c=dokument\\_de&dokument=0007\\_sta&object=facsimile&pimage=06&v=100&nav=](http://www.1000dokumente.de/index.html?l=de&c=dokument_de&dokument=0007_sta&object=facsimile&pimage=06&v=100&nav=)

<sup>49</sup> Hitler 31 Ağustos1939 tarihinde "Savaş için talimat Nr. 1" (Weisung Nr.1 für den Kriegsführung) başlıklı telgraf göndermiştir. Almanya için doğu sınırındaki tahammül edilemez koşulların barışçıl yollardan bertarafı için tüm siyasal imkanların tükendiğini ve bundan dolayı kendisinin şiddete dayalı bir çözümü uygun gördüğünü bildirmiştir. Bkz: Hans-Adolf Jacobsen, *Der Weg zur Teilung der Welt*, Koblenz/Bonn,1977,s.28f.İnternet erişim için bkz. [http://www.documentArchiv.de/ns/1939/weisung-nr01\\_weiss.html](http://www.documentArchiv.de/ns/1939/weisung-nr01_weiss.html)

Alman Devlet Bakanı Walther Funk, 25 Ağustos 1939 tarihinde Hitler'e yazdığı mektupta bu iki antlaşma sayesinde savaş ekonomisinin yaklaşık olarak iki yıllığına garanti altına alındığını belirtmiştir (Boelcke, 1983: 230). Bilhassa Almanya kendisi için hayati önem arz eden askeri teçhizatlarda Sovyetlerden önemli miktarda mal alımında bulunmuştur. Sadece 1939 ila 1941 yılları arasında Rusya'dan Almanya'ya yüz otuz beş milyon mark tutarında mal sevkiyatı yapılmıştır (Wolton, 2000: 366). Bu pakt Sovyetlerin son yıllardaki imzaladığı en avantajlı anlaşmalardan biridir. Yedi yıllığına imzalanan kredi anlaşması Sovyetlere, ihtiyaç duyduğunda önemli miktarda ilave malzeme siparişi vermek ve belirli miktardaki ihtiyaç fazlası hammaddeyi Almanya'ya satmak imkânı sunmuştur (*The Meaning Of The Soviet- German Non-Aggression Pact*, s. 5-6). Pakt, Nazi Almanya'sının yaşam alanı (Lebensraum) düşüncesi ile Sovyetlerin yayılmacı ve emperyal düşüncesinin stratejik olarak örtüşmesini sağlamıştır (Lipinsky, 2004: 509).

Sovyet Rusya imzalanan pakt ile birlikte belirlenen bölgeleri nüfuzuna geçirmiş ve böylece jeostratejik kazanımlar elde etmiş, askeri ve iktisadi anlamda hiç bir risk almadan topraklarını genişleterek kendi sistemini Baltık ülkelerinde yayma fırsatına sahip olmuştur (Gorning, 1990: 24; Lipinsky, 2004: 517). Sovyetler Birliği, Polonya, Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya ve Romanya'ya karşı yürüttüğü bu yayılmacı politikalar sonucunda topraklarını 426. 000 km<sup>2</sup> genişletmiştir (Hoffmann, 2000: 27). Ayrıca Batılı devletlerin uzun bir süredir Hitler'in Sovyetlere doğru genişlemesine ve ilerlemesine sıcak baktıklarını düşünen komünistler, imzaladıkları bu pakt ile Hitlerin saldırganlığını Avrupa'ya yöneltmek Almanya'yı Sovyetler için bir tehdit unsuru olmaktan çıkarıp, batılı devletler ile Almanya'yı karşı karşıya getirmiştir (Hart, 2000: 22). Almanya ile Sovyet Rusya arasında imzalanan bu pakt, Polonya ve Baltık ülkeleri için siyasi ve askeri açıdan kötü sonuçlar doğurarak Polonya, Estonya, Litvanya ve Letonya'nın siyasal birliklerinin parçalanmasına sebep olmuştur. Bunlardan Estonya, Litvanya ve Letonya ancak 1990 yılında siyasal bağımsızlıklarını geri kazanabilmişlerdir (Hildebrand, Schmadeke, vd, 1990: 163). Paktın imzalanmasından cesaret alan Sovyet Rusya, bugünkü Moldova'nın kuzeyindeki Besarabya bölgesini ve o gün itibariyle Romanya'ya ait olup günümüzde kuzeyinin Ukrayna'ya güneyinin ise Romanya'ya ait olduğu Bukovina'nın kuzey bölgesini işgal etmiştir. Bu işgaller sırasında yerlerinden edilip göçe zorlanan sayıları yüz binlere varan farklı etnik ve dini gruplara mensup binlerce insan yaşamını yitirmiş, zorla çalıştırılmış, ya da kolaylıkla düşman lanse edilerek kurşuna dizilmiştir. Bu katliamlardan en bilindik olanlarından birisi Sovyet Rusya orduları tarafından Polonyalılara karşı yapılan Katyn katliamıdır. Bu etnik katliamda asker ve sivil olmak üzere yirmi bin Polonyalının katledildiği tahmin edilmektedir (Montefiore, 2013: 316-317). Yine birçok Polonyalı tarihçiye göre Sovyetler

imzalanan pakttan hareketle 17 Eylül 1939 günü kendilerine hücum etmemiş olsalardı, Polonya askerleri Almanlara karşı direnç gösterebilirlerdi (Hildebrand, Schmädeke, vd, 1990: 163). Paktın, niceliksel bir değerlendirmeye tabi tutulamayan ancak sosyokültürel açıdan bölge insanların hayatlarını zorlaştıran niteliksel sonuçları da olmuştur. İşgal edilen bölgelerdeki halkın işgalci güçlerin ideolojik propagandalara maruz kalarak kendi gelenek ve göreneklere yaşayamamaları, kendi dillerini serbestçe konuşamamaları bu sonuçlara örnek olarak verilebilir (Lipinsky, 2004: 517). Pakt'ın yükümlülüklerinden olumsuz yönde etkilenenler arasında komünistler de vardır. Özelde, düşman ideoloji olarak gördükleri ve yıllardır yıpratmak istedikleri Nazi Almanya'sından Sovyetlere kaçıp sığınan fakat Pakt'ın yükümlülükleri gereği geri iade edilen Alman komünistleri ve genelde ise Nasyonal Sosyalistler ile aynı masaya oturan Sovyetleri anlamayan, bunu ideolojik ilkelerle örtüşmediğini düşünen ve paktı devrimin kendi çocuklarını yemesi olarak yorumlayan dünyanın diğer bölgelerindeki komünistler, bu pakttan olumsuz yönde etkilenmişlerdir (Wolfgang, 1986: 79).

#### **SONUÇ:**

23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Sovyet Rusya arasında imzalanan ve birçok kişi tarafından yüzyılın en fırsatçı ve faydacı antlaşması olarak tanımlanan (Lee, 2002: 259). Saldırmazlık Paktı, İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa ve dünyanın beklemediği bir gelişme olmuştur. Bu durum İngiltere, Fransa ve diğer Avrupa devletleri için tam bir hayal kırıklığı olurken, Almanya ve Sovyet Rusya kısa vadede kendi konumlarını birbirlerine karşı koruma altına almışlardır. Aslında ideolojik olarak bir arada bulunmaları mümkün olmayan iki devleti iç ve dış politik gelişmeler yakınlaştırmıştır.

Hitler, Almanya'da iktidara geldikten sonra Versay Antlaşması'nın hükümsüz kalması için yoğun bir mücadele içerisinde girmiş ve geçen süre içerisinde bu antlaşmayı tamamen devre dışı bırakmıştır. Bunun yanında Avusturya'yı Almanya ile birleştirmiş, Çekoslovakya'yı işgal etmiştir. Bundan sonra herkes Hitler'in bunlarla yetinmeyeceğini "hayat sahası kuramı" çerçevesinde revizyonist politikalarına devam edeceğini düşünüyordu. Fakat Çekoslovakya'dan sonraki hedef konusunda kimsenin net bir fikri yoktu. Hitler, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u işgal edip Fransa'ya yönelebilir veya doğuda önce Polonya sonra Sovyetlere saldırabilirdi. Batılı devletler böyle bir durumda Hitler'in iktidara gelmesinden önce işbirliği noktasında oldukça soğuk davrandıkları fakat 1933'den sonra ilişkilerini iyileştirmek için çaba gösterdikleri Sovyetlerin kapısını çalarak savunma işbirliği önermişlerdir. Bu işbirliği Almanya'ya karşı güçlü bir blok oluşturabilirdi. Ancak görüşmeler Polonya konusunda tıkanmıştır. Hem Batılı devletler hem de Polonya olası bir

Alman saldırısında Sovyetlerin Polonya topraklarına asker sokmasını kabul etmemişlerdir. Batılı devletlerin Sovyetlere karşı takındıkları bu olumsuz tepkinin asıl sebebi Polonya'ya bir kere giren Sovyetlerin bir daha bu ülkeyi terk etmeyeceği düşüncesi ve böylece komünizmin Avrupa'ya bir adım daha yaklaşacağından duydukları korkuydu. Üstelik batılı devletler bu politikayı uygularken, Sovyetlere karşı dürüst olmamışlar, sürekli bir oyalama taktiği ve diplomaside olmaması gereken bir ciddiyetsizlikle hareket etmişlerdir. Ağustos ayı başlarında görüşmelere tekrar başlamak için Moskova'ya giden İngiliz ve Fransız ortak heyetinde bakan düzeyinde sorumluluk alabilecek bir yetkili yoktu. Yine görüşmelerde bir kara harekâtının konuşulacağı bilinmesine rağmen İngiliz heyetinin başındaki kişi bir amiraldi ve İngiliz Fransız heyeti konu çok acil olmasına rağmen Moskova'ya gelmek için deniz yolunu tercih etmişler, bu da beş gün sürmüştü. Batılı devletlerin bu şekilde davranmalarının sebebi şartların Sovyetleri kendileriyle anlaşmaya mecbur bir hâle getirdiğine inanmalarıydı. Batılılar olası bir Alman saldırısını siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı ülkesinde karşılamak istemeyen Sovyet Rusya'nın eninde sonunda belirledikleri çizgilere geleceğini hesap ediyorlardı. Ancak bu hesapları tutmadı. Çünkü Stalin'in Almanya ile uzlaşmak gibi bir çıkış yolu daha vardı ve hem böylesi bir yakınlaşma Almanya'nın kısa vadeli çıkarları için de uygundu. Çekoslovakya'nın bütün dünyanın gözü önünde Almanya tarafından işgal edilmesi ve üstelik bu devlete güvence vermiş İngiltere ve Fransa'nın bu duruma seyirci kalmaları bu devletlerin saygınlıkları ve güvenilirliklerine önemli bir darbe vurmüştü. Çekoslovakya halkı büyük bir hayal kırıklığı içindeydi ve bu durum Çekoslovakya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra batı dünyası ile değil de Sovyetlerle yakınlaşmasının en önemli sebeplerinden birisi olmuştu. İngiltere ve Fransa'nın Sovyetlerle yapacakları bir anlaşma için bu ciddiyetsiz tutumları Çekoslovakya olayını çok yakından gözlemleyen ve bundan dersler çıkaran Sovyetler için yeterince geçerli bir sebep olmuş ve batılılara güvenini yitiren ve onlardan kuşku duyan Stalin, Hitler ile yakınlaşmıştır.

Batı Avrupa devletlerinden bir ışık göremeyen Sovyetler, günün birinde kendisine saldıracağı kesin olan Almanya'ya karşı vakit kazanmak ve o zamana kadar bir savaşa girmeden ve yıpranmadan hazırlıklarını tamamlamak istiyordu. Ayrıca Sovyetler, Almanya ile yapacağı bir ittifakla tarih boyunca Almanya ve Rusya'nın doğal yayılma sahası olan Polonya'nın bir kısmına hâkim olmak, müttefiki Almanya'nın onayı ile Baltık bölgesinde toprak kazanmak, Doğu Avrupa ve Balkanlarda uzun bir süredir elde etmek istediği bölgeleri ülkesine katmak amacını güdüyordu. Bu stratejik emeller ile hareket eden Sovyetler, Almanya ile 23 Ağustos 1939 tarihinde imzaladığı Saldırmazlık Paktı ile bütün bu emellerine savaşmadan ulaşmayı başarmıştır. Dolayısıyla Sovyetler, İkinci Dünya Savaşı'nın başında Almanya'yı da öfkeliendirecek

derecede neredeyse dünyanın en rahat devleti haline gelmiştir. Almanya ile böyle bir saldırmazlık paktı imzalayan Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında da belirleyici rol oynamış ve uluslar arası ilişkilerde çok önemli bir aktör olduğunu bir defa daha ispatlamıştır.

Hitler ise Polonya'nın batısına hâkim olmak daha sonra da Fransa'ya yönelmek istiyordu. Ancak Hitler, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda yaşadığı kötü tecrübeden ders çıkartarak doğuda Ruslara ve batıda Fransızlara karşı aynı anda savaşmaktan çekiniyordu. Fransa'yı ele geçirdikten sonra Sovyetler ile hesaplaşmayı tasarlayan Hitler, Sovyetler ile bir saldırmazlık paktı imzalayarak kısa vadede bu devlet ile iyi geçinmek ve Almanya'nın savaş yükünü hafifletmek istiyordu. Hitler Sovyetlerle anlaşarak Birinci Dünya Savaşı'nın başındaki tablonun oluşmasını önlemiş ve savaşa İngiltere, Fransa ve Rusya'nın birlikte başlamalarına engel olmuştu. Dolayısıyla Hitler, Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Rusya'nın gücünü küçümseyen ve Rusya olmadan da Almanya'nın büyük savaş kazanabileceğini savunan ve Rusya'yı İngiltere ve Fransa ile anlaşmaya iten II. Wilhelm gibi davranmamış, Bismarck gibi düşünmüştür. Çünkü Bismarck, Rusya ile 1872 yılında I. Üç İmparatorlar, 1881 yılında II. Üç İmparatorlar ve 1887 yılında Alman Rus Güvence anlaşmalarını imzalayarak, başat güç olma yolunda ve savunmasında bu devlete ihtiyacı olduğunu göstermişti. Hatta II. Wilhelm ile Bismarck'ın anlaşamadığı konulardan birisi Almanya'nın Rusya'ya karşı takip edeceği politika olmuş, Bismarck istifa etmek zorunda kalmıştı. Her şeye rağmen Hitler, Sovyet Rusya ile böyle bir pakt imzalayarak kendisini riske atmıştı. Fakat bunu imzalama konusunda gösterdiği irade bu riskleri de karşılamaya hazır olduğunu gösteriyordu. Her şeyden önce komünist bir devletle bir ittifak ilişkisi içerisine girilmesi Almanya'da Hitler'e karşı açıktan olmasa bile ideolojik eleştirilere neden olabilir, Hitler samimiyetsizlik suçlamalarının hedefi haline gelebilirdi. İkinci nokta dış politika ve Almanya'nın müttefikleri ile ilgiliydi. Almanya ve Japonya'nın imzaladıkları Antikomintern Pakt ve yine Almanya İtalya ve Japonya'nın birlikte buldukları Berlin- Roma- Tokyo Mihveri böyle bir paktın imzalanmış olmasından dolayı zarar görebilir, İtalya ve özellikle Japonya buna çok ciddi tepki gösterebilirlerdi. Fakat Hitler bu konuda zaman içerisinde müttefiklerini ikna etmeyi bilmiş ve Almanya dış politikada yine bu devletlerle birlikte yoluna devam etmiştir.

Sonuç itibariyle Almanya ve Rusya bu stratejiler üzerinden bir araya gelerek Batı Avrupa devletlerinde büyük bir hayal kırıklığına yol açmış olan bir Saldırmazlık Paktı imzaladılar. İmzalanan bu pakt sadece savaşın başlangıcını değil, seyrini ve de sonucunu da etkileyerek diplomasi devletlerarası ilişkilerde ne denli büyük etkiler yapabileceğini bir defa daha ispatlamıştır.

### KAYNAKÇA

- ARMAOĞLU, F. (1996). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)*, Alkim Yayınevi: Ankara.
- BOELCKE, W. A. (1983). *Die deutsche Wirtschaft 1930-1945. Interna des Reichswirtschaftsministeriums*, Droste Verlag: Düsseldorf
- BUSSMANN, W. (1973). *Wandel und Kontinuität in Politik und Geschichte*, Boldt Verlag, Boppard am Rhein.
- CIANO, G. G. (1946) *Tagebücher 1939-43*, Krüger Verlag, Krüger Verlag: Bern.
- DİLEK, M. S. (Bahar 2013). "Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, c.10, S.37, 145-167
- FREUND, Michael, *Geschichte des Zweiten Weltkrieges in Dokumenten*. Bd. III, Nr. 55. *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bilaterale Verträge des Deutschen Reichs, Sowjetunion, Nr. 54*.
- GORNING, G H. (1990). *Der Hitler Stalin Pakt. Eine Völkerrechtliche Studie*, Peter Lang Verlag: Frankfurt a. M.
- GROMYKO, A. (1989). *Erinnerungen*, Econ Verlag: Düsseldorf.
- HAFFNER, S. (1981) *Anmerkungen zu Hitler*, Fischer Verlag: Frankfurt am Main.
- HART, L. (2000). *II. Dünya Savaşı Tarihi I*, (çev: Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- HASS, G. (1990). *23. August 1939. Der Hitler-Stalin-Pakt*, Dietz Verlag: Berlin.
- HİLDEBRAND, K, SCHMADEKE, J, ZEMACK, K. (1990). *1939. An der Schwelle zum Weltkrieg. Eine Entfesselung des Zweiten Weltkrieges und das internationale System*, Walter der Gruyter Verlag: Berlin.
- HOFER, W. (1984). *Die Entfesselung des Zweiten Weltkrieges. Darstellung und Dokumente*, Droste Verlag: Düsseldorf.
- HOFER, W. (1933). *Der Nationalsozialismus. Dokumente 1933-1945*, Fischer Verlag: Frankfurt am Main.
- HOFFMANN, J. (2000). *Stalins Vernichtungskrieg 1941-1945*, Herbig Verlag: München.
- JACOPSEN, H A (1977). *Der Weg zur Teilung der Welt*, Wissen Verlag: Koblenz/Bonn.
- KISSINGER, H. (2000). *Diplomasi*, (çev: İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.

KROENER, B R, MÜLLER, R D, Umberit H. (1988). *Organisation und Mobilisierung des deutschen Machtbereichs. Kriegsverwaltung, Wirtschaft und personelle Ressourcen, 1939-1941*, Stuttgart Dt. Verl.-Anstalt:Stuttgart.

KRÜGER, P. (1985). *Die Aussenpolitik der Republik von Weimar*, Buchgesellschaft Verlag: Darmstadt.

LEE, S. J. (2002). *Avrupa Tarihinden Kesitler*, Dost Kitapevi: Ankara.

LİPİNSKY, J. (2004). *Das geheime Zusatzprotokoll zum deutsch-sowjetischen Nichtangriffsvertrag vom 23. August 1939 und seine Entstehungs- und Rezeptionsgeschichte von 1939 bis 1999*, Peter Lang Verlag: Frankfurt a. M.

MASER, W. (2002). *Hitlers Briefe und Notizen. Sein Weltbild in handschriftlichen Dokumente*, Stocker Verlag: Graz.

MONTEFİORE, S S. (2013). *Stalin: Kızıl Çar'ın Sarayı*, (çev: Yavuz Alogan), İthaki Yayınları: İstanbul.

*Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bilaterale Völkerrechtliche Verträge des Deutschen Reiches, ITA Nr. 66*, Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes. (2006) Berlin.

RECKER, M L. (2010). *Die Aussenpolitik des Dritten Reiches*, Oldenbourg Verlag: München.

ROSENFELD, G. (1984). *Sowjetunion und Deutschland 1922-1933*, Akademie Verlag: Berlin.

SANDER, O. (2008). *Siyasi Tarih 1918-1994*, İletişim Yayınları: İstanbul.

SCHMİDT, R F. (2002). *Die Aussenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*, Klett Kotta Verlag: Stuttgart.

SCHULTZE-RHONHOF, Gerd. (2006). *Der Krieg, der viele Väter hatte*, Olzog Verlag: München.

SLUTSCH, Sergej. (2009). *Der Weg in die Sackgasse. Die UdSSR und der Molotov- Ribbentrop- Pakt, in: Osteuropa*, Zeitschrift für Gegenwartsfragen des Ostens, 59. Jahrgang 7-8, BWV Berliner Wissenschaftsverlag, Berlin, 75-97.

*Soviet Documents on Foreign Policy*, (editör: Jane Dergras), (1978) Octagon Books: New York Bd. III.

*The Meaning Of The Soviet- German Non- Aggression Pact, By V. M. Molotov*. (1939), Published by Workers Library Publishers Inc: New York.

UÇAROL, R. (2010) *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yayınları: İstanbul.

WATT, D C. (1974). *The Initiation of the Negotiations Leading to the Nazi-Soviet Pact: A Historical Problem, in: Essays in Honour of E.H.Carr*, (edit: Chimen Abramsky), London.

WOLFGANG, L. (1986). *Der Schock des Hitler- Stalin- Paktes: Erinnerungen aus der Sowjetunion, Westeuropa und USA*, Herder Verlag: Freiburg am Breisgau.

WOLTON, T. (2000). *Rot- Braun. Der Pakt gegen Demokratie von 1939 bis heute*, Hoffmann und Campe Verlag: Hamburg.

ZARUSKY, J, ZÜCKERT, M. (2013). *Das Münchener Abkommen von 1938 in europäischer Perspektive: Eine Gemeinschaftspublikation des Instituts für Zeitgeschichte München- Berlin und des Collegium Carolinum*, Oldenbourg Verlag: München.

ZARUSKY, J. (2009). *Hitler bedeutet Krieg“. Der deutsche Weg zum Hitler- Stalin- Pakt. In: Osteuropa: Zeitschrift für Gegenwartsfragen des Ostens*, 59, 7-8, 97-115.

#### **Gazeteler**

Akşam

Der Völkische Beobachter

<http://www.germanvictims.com/2013/05/15/poland-started-planned-ww-ii/>

Süddeutsche Zeitung

<http://www.sueddeutsche.de/politik/jahre-hitler-stalin-pakt-eine-schmerzhafter-wunde-1.169255>

Türkische Post

[http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/dfg-viewer/?set\[mets\]=http%3A%2F%2Fzefys.staatsbibliothek-berlin.de%2Foai%2F%3Ftx\\_zefysoai\\_pi1%255Bidentifizier%255D%3D635ece8c-17d3-43f9-9976-0f86c338add0](http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/dfg-viewer/?set[mets]=http%3A%2F%2Fzefys.staatsbibliothek-berlin.de%2Foai%2F%3Ftx_zefysoai_pi1%255Bidentifizier%255D%3D635ece8c-17d3-43f9-9976-0f86c338add0)

#### **İnternet Erişimleri**

<http://www.dhm.de/lemo/html/nazi/aussenpolitik/voelkerbund/>  
[10.01.2014]

<http://www.ns-archiv.de/krieg/sowjetunion/vertrag/nichtangriffspakt.php>, [10.01.2014]

[http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument\\_de&dokument=0025\\_pak&object=facsimile&pimage=2&v=100&nav=&l=de](http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0025_pak&object=facsimile&pimage=2&v=100&nav=&l=de) [10.01.2014]

<http://www.germanvictims.com/2013/05/15/poland-started-planned-ww-ii/>

[http://www.1000dokumente.de/index.html?l=de&c=dokument\\_de&dokument=0007\\_sta&object=facsimile&pimage=06&v=100&nav=](http://www.1000dokumente.de/index.html?l=de&c=dokument_de&dokument=0007_sta&object=facsimile&pimage=06&v=100&nav=) [10.01.2014]

[http://www.documentArchiv.de/ns/1939/weisung-nr01\\_weiss.html](http://www.documentArchiv.de/ns/1939/weisung-nr01_weiss.html)  
[10.01.2014]

